

УДК 159.9:172:36

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2024.19.14>

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ: АДАПТАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА PSR (DAVIS, RIVES, RUIZ DE MAYA, 2020)

Софія Костюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

e-mail: skostiukk@gmail.com

У статті описано адаптацію та апробацію опитувальника PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020), спрямованого на дослідження соціальної відповідальності особи на поведінковому рівні (філантропічний, екологічний, етичний, правовий, економічний вияв) українською мовою (PSR-UA). У дослідженні взяли участь 234 особи віком від 21 до 72 (M= 47.1), з них 23.9% чоловіків і 76.1% жінок. Виявлено відповідність факторної структури PSR-UA п'ятифакторній теоретичній моделі. З огляду на результати статистичного аналізу українську версію опитувальника скорочено із дев'ятнадцяти до вісімнадцяти тверджень, оскільки твердження №13 (шкала «Етична соціальна відповідальність») чинить негативний вплив на надійність-узгодженість шкали «Етична соціальна відповідальність» та на показники факторної структури PSR-UA. Показники коефіцієнта альфа-Кронбаха для шкал опитувальника становлять від 0.59 до 0.87, для загального результату PSR-UA – 0.89. Коефіцієнт омега-МакДональда для шкал опитувальника становить від 0.62 до 0.88, для загального результату PSR-UA – 0.9. Перевірка ретестової надійності PSR-UA свідчить про високий рівень надійності української версії (значення коефіцієнтів кореляції Спірмена для шкал опитувальника становлять від 0.55 до 0.73, для загального результату PSR-UA – 0.56, при $p < .001$). Отримані кореляції шкал та загального результату PSR-UA зі шкалами задоволеністю життям (SWLS, Diener et al., 1985) ($p < .05$, $p < .01$), соціального внеску (опитувальник «Соціальне благополуччя», Keyes, 1998 в адаптації Четверик-Бурчак, 2014) ($p < .001$) свідчать на користь конвергентної валідності, зі шкалою виміру соціальної відповідальності (SRS-37) (Ковальчук, Проскура, 2010) – на користь критеріальної валідності української версії PSR. П'ятифакторна структура, внутрішня узгодженість, надійність-стійкість, конвергентна та критеріальна валідності дають підстави рекомендувати опитувальник PSR-UA (18 тверджень) як надійний і валідний психодіагностичний інструмент для дослідження соціальної відповідальності особи на поведінковому рівні.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальне благополуччя, соціальна відповідальність особи, корпоративна соціальна відповідальність, опитувальник, адаптація, надійність, валідність

Постановка проблеми. Наявність глобальних невіршених проблем у світі (соціальна незахищеність, збройні конфлікти, демографічна проблематика, фінансова нестабільність, виснаження природних ресурсів, зміна клімату, загроза енергетичної кризи) актуалізує питання сталого розвитку суспільства та соціальної відповідальності суб'єктів соціальної взаємодії (організацій, спільнот, індивідів). Особа, будучи суб'єктом соціальної взаємодії чинить вплив на суспільне благополуччя шляхом здійснення щоденної активності, професійної та громадської діяльності. Соціальна відповідальність особи (СВО) розглядається як схильність добровільно, на основі розуміння і прийняття соціальної значущості своїх дій, брати на себе обов'язок діяти з користю для суспільства: будучи учасником вирішення соціальних проблем та попередження їх виникнення у близькій і віддаленій часовій перспективі із збереженням особистого благополуччя [31:123].

Дослідження соціальної відповідальності особи є актуальним завданням оскільки дає можливість аналізу чинників її формування та прояву, модераторів актуалізації соціальної відповідальності на рівні поведінки з метою досягнення сталого розвитку суспільства. Здійснення поставленого завдання передбачає наявність діагностичного інструментарію для дослідження соціальної відповідальності особи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В емпіричних дослідженнях, представлених в наукометричній базі даних Web of Science, соціальна відповідальність особи розглядається на рівні соціального аттитюду (відповідно до визначення APA dictionary, 2023 [3]) та поведінкового вияву. Згідно з APA dictionary [3], соціальний аттитюд (social attitude) – це загальне бачення особою соціальних завдань, проблем та сприйняття своєї соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність особи на рівні аттитюду в емпіричних дослідженнях переважно досліджується модифікованою версією, запропонованою «Bangla version» (Huq et.al, 1984) [21] опитувальника Berkowitz, Luterman (1968) [5] (наприклад, у дослідженні [1]) чи розробленою під предмет дослідження (залежно від прояву СВО) (наприклад, у дослідженнях [24; 25]). Для дослідження соціальних аттитюдів певних проявів соціальної відповідальності особи використовуються опитувальники EPRA (Canney, Bielefeldt, 2016b [8]) (для дослідження професійної соціальної відповідальності інженерів) (наприклад, у дослідженнях [6; 7; 9]), NEP (Dunlap et al., 2000) [16] (для дослідження проекологічної орієнтації) (наприклад, у дослідженнях [20; 27]). Поширеним явищем є розробка блоку запитань щодо сприйняття і прийняття особою свого потенційного впливу та своєї ролі у вирішенні актуальних проблем соціуму – наприклад, забруднення середовища від використання власного транспортного засобу [13], енергозатратності [18], глобального потепління [23], тощо.

Соціальна відповідальність особи на поведінковому рівні в емпіричних дослідженнях вимірюється опитуванням щодо виконання чи вимірювання виконання певних дій (залежно від прояву соціальної відповідальності особи), відповідно до напрямку дослідження (у зв'язку із корпоративною соціальною відповідальністю: як ініціатора та учасника; професійною діяльністю; щоденною діяльністю, спрямованою на благополуччя соціуму та моделлю навчання особистої та соціальної відповідальності (моделлю TPSR, [19])). Комплексне дослідження різних проявів соціальної відповідальності особи на поведінковому рівні досліджується за допомогою опитувальника PSR (Personal Social Responsibility) (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020 [12]).

Діагностичний інструментарій вимірювання соціальної відповідальності особи в україномовній науковій літературі представлений опитувальником «Шкала виміру соціальної відповідальності (SRS-37)» (Ковальчук, Проскура, 2010) [30], згідно з яким СВО розглядається як інтегральна характеристика, що є способом психологічної регуляції діяльності та проявляється у дотриманні норм та інтересів суспільства, внутрішніх зобов'язаннях робити правильні вчинки, добросовісності, сумлінності, етичній поведінці та самоконтролі [29]. Для дослідження окремих виявів соціальної відповідальності особи наявна методика діагностики споживацької поведінки студентів (Савченко, Хтей, 2020) [33], опитувальник проекологічної орієнтації/парадигми (NEP, Dunlap et al., 2000 в адаптації Кряж, 2021) [32], тощо.

Зважаючи на актуальність досліджень соціальної відповідальності особи на поведінковому рівні та відсутність україномовного діагностичного інструментарію її комплексного виміру, вважаємо за доцільне проведення адаптації опитувальника PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020) [12].

Мета статті полягає у представленні результатів адаптації опитувальника PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020) [12] українською мовою (PSR-UA).

Методологія дослідження. Адаптація опитувальника PSR [12] здійснювалася відповідно до рекомендацій Міжнародного тестового комітету [22] та складалася із наступних етапів: 1) отримання дозволу на використання методики від автора(-ів); 2) переклад методики; 3) проведення пілотажного дослідження щодо зрозумілості й чіткості отриманого внаслідок перекладу варіанту PSR-UA; 4) оцінювання українського варіанту PSR на відповідність структурі опитувальника, надійність (гомогенність та відтворюваність) та валідність (конструктна, конвергентна, критеріальна); оскільки дані щодо взаємозв'язку статі та віку із соціальною відповідальністю особи є неоднозначними, груп досліджуваних за цим критерієм не проводилось; 5) надання рекомендацій щодо використання опитувальника PSR-UA.

Вибірка дослідження становила 234 особи віком від 21 до 72 ($M = 47.1$), з них 23.9% чоловіків і 76.1% жінок, серед яких 25 осіб ($M = 45$ років, 13 жінок та 12 чоловіків) взяли участь у пілотажному дослідженні, 209 – в основному та 75 у проведенні ретесту. Респонденти були повідомлені про конфіденційність індивідуальних результатів, проте бажаючі мали можливість залишити контактну інформацію для участі в ретесті та/чи отриманні індивідуальних результатів. Опитування проводилось онлайн за допомогою Google Forms.

Статистичне опрацювання результатів проводилось за допомогою комп'ютерних програм STATISTICA 8.0 та Jamovi. Здійснювався аналіз описових статистик тверджень та шкал опитувальника, внутрішньої надійності шкал за критеріями альфа-Кронбаха й омега-МакДональда, тест-ретестової надійності за критерієм Спірмена. Факторна структура опитувальника PSR-UA оцінювалася за допомогою процедур експлораторного (ЕФА) та конфірматорного (КФА) факторного аналізів. Перед проведенням факторизації визначалася придатність показників для цього виду аналізу за критерієм Кайзера-Майєра-Олкіна (КМО) та тестом сферичності Бартлетта. Конвергентна та критеріальна валідність опитувальника PSR-UA визначались через співставлення шкал з теоретично дотичними конструктами (задоволеність життям, прийняття особою власної можливості чинити позитивний вплив на соціум і суспільне благополуччя) та уже наявним валідним інструментом дослідження СВО (SRS-37; Ковальчук, Проскура, 2010) [30] з використанням критерію Спірмена.

Виклад основного матеріалу. Опитувальник особистої соціальної відповідальності PSR (Personal Social Responsibility) [12] вимірює поведінку особи з перспективи її як громадянина, враховуючи можливі дії людини задля соціального благополуччя у повсякденному житті. В її основі є модель виміру корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) А. Керрол [10; 11], що враховує філантропічну та екологічну (щодо довкілля), етичну, правову, економічну поведінку. В опитувальнику використовується шкала оцінки Лайкерта у варіанті: від 0 – «категорично не погоджуюсь» до 10 – «абсолютно погоджуюсь». Показники за кожною з шкал обчислюються шляхом підрахунку суми балів за відповідними твердженнями.

Шкала філантропічна соціальна відповідальність оцінює наскільки особа присвячує час, зусилля чи кошти (матеріальну допомогу) для допомоги іншим.

Шкала екологічна відповідальність (екологічна СВ поведінка) оцінює особисті зусилля щодо зменшення забруднення та врахування наслідків для довкілля при здійсненні споживчого вибору. Зокрема, купівлю продуктів без шкоди для довкілля та відмову від купівлі продуктів із (потенційним) негативним впливом на навколишнє середовище.

Шкала етична відповідальність (етична СВ поведінка) оцінює наскільки особа застосовує етичні принципи в житті, що включають в себе поведінку нерегульовану суворою законністю, а більше стосується дій визначених як справедливість і моральність.

Шкала правова відповідальність (правова СВ поведінка) оцінює виконання особою юридичних зобов'язань, намагання дотримання закону і сплату податків як слідування загальним соціальним правилам взаємодії особи та соціуму.

Шкала економічна відповідальність (економічна СВ поведінка) оцінює раціональну споживацьку поведінку (купівлю необхідних товарів у необхідній кількості), здійснення витрат у межах власного заробітку.

Варто зазначити, що згідно з Davis, Rives, Ruiz de Maya (2020) [12], в опитувальнику PSR не виділяється узагальнена шкала PSR. Зважаючи на значимі результати взаємозв'язку шкал PSR-UA за критерієм Спірмена ($p < .001$) (Табл.1), а також гомогенність (0.89 за Cronbach's α та 0.9 McDonald's ω) (Табл.5), прямі значимі взаємозв'язки із теоретично пов'язаними явищами ($p < .05$, $p < .001$) (Табл.6) та поняттям соціальної відповідальності як способу психологічної регуляції діяльності ($p < .001$) (Табл.6) узагальненого показника PSR-UA, вважаємо за імовірність використовувати узагальнений показник у дослідженнях.

Таблиця 1

Взаємозв'язок шкал PSR-UA ($p < .001$)

	Філантропічна СВО	Екологічна СВО	Етична СВО	Правова СВО	Економічна СВО	Загальний показник PSR-UA
Філантропічна СВО		0.5	0.35	0.26	0.24	0.83
Екологічна СВО	0.5		0.52	0.39	0.43	0.82
Етична СВО	0.35	0.52		0.44	0.29	0.61
Правова СВО	0.26	0.39	0.44		0.49	0.52
Економічна СВО	0.24	0.43	0.29	0.49		0.54
Загальний показник PSR-UA	0.83	0.82	0.61	0.52	0.54	

Опитувальник PSR може використовуватись для соціальних та організаційних досліджень. З суспільної точки зору, шкала PSR є корисним інструментом для розуміння поведінки людей, спрямованої на соціальне благополуччя та можливості аналізу чинників її зміни. В організаційному аспекті опитувальник PSR, створений на основі моделі корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) А. Керрола [10; 11], дає можливість порівнювати здійснення КСВ інституцією та її працівниками. Знання інформації щодо PSR клієнтів та споживачів позитивно впливає на розробку комунікаційних стратегій КСВ з метою покращення взаємодії споживачів з компанією. Також, результати аналізу параметрів PSR можна використовувати при формуванні потенційного впливу на споживчі тенденції [12].

Процедура перекладу передбачала: 1) два незалежні прямі переклади носіями української мови опитувальника з англійської на українську мову, 2) лінгвістичний аналіз перекладів і створення першого узгодженого варіанту (попередньої версії) опитувальника українською мовою, 3) два незалежні обернені переклади носіями англійської мови опитувальника з української на англійську мову, 4) семантичне порівняння отриманих зворотних перекладів з оригіналом опитувальника, 5) створення тест-версії опитувальника українською мовою, 6) проведення пілотного дослідження з метою перевірки зрозумілості тверджень і чіткості інструкції опитувальника. За результатами обговорення розуміння тверджень опитувальника було внесено зміни у формулювання тверджень № 8, 9, 18 (слово «продукти» змінено на «продукція»). В аспекті актуальної ситуації війни уточнено формулювання твердження № 3 («Я заохочую друзів і сім'ю брати участь у благодійних заходах» уточнено як «Я заохочую друзів і сім'ю брати участь у благодійних заходах (в т.ч. Я поширюю інформацію про потреби та/чи збори

на потреби військовослужбовців, їхніх сімей, вимушено переселених осіб, постраждалих внаслідок обстрілів, тощо)», 7) створення остаточної версії українського тексту опитувальника, літературне редагування.

Фінальна версія опитувальника PSR-UA (Табл.2) використана для збирання даних з метою аналізу показників надійності та валідності отриманого інструменту. Зважаючи на результати описової статистики тверджень опитувальника PSR-UA (Табл.2), для перевірки ретестової надійності, конвергентної та критеріальної валідності застосовувався коефіцієнт Спірмена. Отримані характеристики розподілу пояснюємо суспільною актуалізацією та заохоченням прояву соціальної відповідальності у зв'язку з війною, а також із переважаючою сферою діяльності респондентів – медицина, соціальні послуги, адміністрування промислового виробництва.

Таблиця 2

Описова статистика опитувальника PSR-UA

Твердження опитувальника	Середнє значення, M	Стандартне відхилення, SD	Коефіцієнт асиметрії (Skewness)*	Екцес (Kurtosis)**	Shapiro-Wilk (p < .001)
1. Я співпрацюю з громадськими організаціями/ волонтерськими організаціями/благодійними фондами	5.06	3.40	0.04	-1.17	0.92
2. Я підтримую соціальні та культурні заходи грошима або часом	6.28	2.88	-0.2	-0.97	0.92
3. Я заохочую друзів і сім'ю брати участь у благодійних заходах (в т.ч. Я поширюю інформацію про потреби та/чи збори на потреби військовослужбовців, їхніх сімей, вимушено переселених осіб, постраждалих внаслідок обстрілів, тощо)	6.68	2.98	-0.44	-0.9	0.9
4. Я роблю донати у благодійності (збори), які підтримують соціальні та/чи екологічні ініціативи	6.43	3.09	-0.44	-0.89	0.9
5. Я присвячую зусилля і кошти для допомоги іншим	6.49	2.68	-0.3	-0.69	0.93
Шкала Філантропічна СВО	30.9	12.3	-0.24	-0.75	0.97
6. Я уважний (-а) до захисту довкілля у щоденному житті та споживанні	8.11	2.13	-1.02	0.55	0.83
7. Я роблю особисті поступки, щоб зменшити забруднення навколишнього середовища	7.94	2.32	-0.99	0.2	0.84
8. Я не купую продукцію, яка потенційно може нанести шкоду довкіллю	6.37	2.72	-0.41	-0.64	0.94
9. Я припинив (-ла) купувати певну продукцію з екологічних причин	5.97	2.89	-0.21	-0.84	0.94
Шкала Екологічна СВО	28.4	8.28	-0.64	0.004	0.96
10. Етика невід'ємна для мене, щоб жити правильно	8.47	1.90	-1.23	0.91	0.8
11. Я вчу своїх дітей (або вчив(-ла) б, якщо мав (-ла) б їх) етики	8.86	1.71	-1.68	2.75	0.71
12. В нашій сім'ї всі її члени навчені бути чесними з іншими	9	1.52	-2.5	9.36	0.68
13. Я ніколи не завдавав (-ла) шкоди іншим, хоч мені це і могло принести користь	8.68	2.01	-2.28	5.9	0.69
Шкала Етична СВО	35	5.53	-1.75	4.94	0.83

Продовження таблиці 2

Шкала Етична СВО (без №13)	26.3	4.39	-1.61	3.75	0.81
14. Я виконую свої законні зобов'язання громадянина	9.09	1.41	-2.09	5.91	0.69
15. Я завжди сплачую податки	9.56	1.33	-4.06	18.8	0.38
16. Я завжди намагаюся слідувати закону	9.31	1.55	-3.54	14.8	0.5
Шкала Правова СВО	28.0	3.71	-3.35	15.2	0.6
17. Я не споживаю більше, ніж необхідно	8.04	2.24	-1.39	1.68	0.82
18. Я купую продукцію, яку я знаю, що буду використовувати і пізніше	8.59	1.81	-1.91	4.82	0.76
19. Я не витрачаю більше, ніж заробляю	8.09	2.81	-1.47	1.07	0.72
Шкала Економічна СВО	24.7	5.16	-1.46	2.78	0.87
Загальний бал за PSR-UA (19 тверджень)	147	26.6	-0.99	2.45	0.95
Загальний бал за PSR-UA (18 тверджень, без № 13)	138	25.6	-0.93	2.2	0.95

Примітка: *Std.error = 0.168, ** Std.error = 0.335

Конструктивна валідність. За результатами визначених значень критерію КМО (критерію адекватності вибірки Кайзера-Майєра-Олкіна) (0.865) та тесту сферичності Бартлетта ($\chi^2(171) = 2104, p < 0.001$) підтверджено високу адекватність та придатність даних опитувальника PSR-UA для проведення факторного аналізу.

Проведення експлораторного факторного аналізу (ЕФА) за допомогою методу головних компонент (Табл.3) визначило п'ятифакторну структуру опитувальника PSR-UA, що відповідає структурі оригінальної версії опитувальника PSR [12]. Представлена факторна структура пояснює 69.3% розсіювання даних. Отримані факторні навантаження перевищують показник 0.6 і знаходяться у діапазоні 0.61 – 0.9, що свідчить про високі значимі кореляції між окремими твердженнями відповідних шкал PSR-UA. Виняток становить твердження №13, що характеризується факторним навантаженням 0.47. Варто зазначити, що при видаленні твердження № 13 із опитувальника, п'ятифакторна структура, запропонована ЕФА пояснює 70.2% розсіювання даних, що на 0.9% більше, аніж включаючи твердження № 13.

Попри відповідність отриманого результату ЕФА оригінальній структурі опитувальника PSR [12], спостерігається відмінність смислового наповнення факторів. Зокрема, твердження №13 (зі шкали «Етична СВ» згідно із [12]) та твердження №17 (зі шкали «Економічна СВ» згідно із [12]) доєдналися до шкали «Правова СВ».

Таблиця 3

Факторна структура PSR-UA за результатами ЕФА

	Факторна структура PSR-UA (19 тверджень)					Факторна структура PSR-UA (18 тверджень, без №13)				
	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V
№1(Філантропічна СВ)	0.677					0.681				
№2(Філантропічна СВ)	0.908					0.903				
№3(Філантропічна СВ)	0.752					0.733				
№4 (Філантропічна СВ)	0.889					0.875				
№5(Філантропічна СВ)	0.812					0.812				
№6 (Екологічна СВ)			0.667					0.620		

Продовження таблиці 3

№7 (Екологічна СВ)			0.729					0.660		
№8 (Екологічна СВ)			0.737					0.885		
№9 (Екологічна СВ)			0.765					0.909		
№10 (Етична СВ)				0.812					0.833	
№11 (Етична СВ)				0.833					0.882	
№12 (Етична СВ)				0.717					0.749	
№13 (Етична СВ)		0.469								
№14 (Правова СВ)		0.795						0.807		
№15 (Правова СВ)		0.852						0.879		
№16 (Правова СВ)		0.831						0.868		
№17 (Економічна СВ)		0.626						0.624		
№18 (Економічна СВ)					0.611					0.708
№19 (Економічна СВ)					0.772					0.671
Відсоток від загальної дисперсії для кожного фактору										
	17.84%	15.99%	14.01%	12.41%	9.03%	18.67%	15.77%	15.00%	13.01%	7.78%
Накопичений відсоток дисперсії всіх факторів										
	69.3%					70.2%				

Для підтвердження п'ятифакторної структури опитувальника PSR-UA було проведено процедуру конфірмаційного факторного аналізу (КФА). Сміслові наповнення факторів розглядалось відповідно до моделі опитувальника PSR [12], а також згідно з результатами проведеного ЕФА. Зокрема, зважаючи на результати ЕФА, твердження №13 (зі шкали «Етична СВ» згідно із [12]) та твердження №17 (зі шкали «Економічна СВ» згідно із [12]) розглянуто у структурі шкали «Правова СВ» в поодинокому та комбінованому варіанті. Зважаючи на незначне факторне навантаження твердження № 13, у КФА враховано варіант виключення цього твердження із структури опитувальника.

Для перевірки відповідності емпіричних даних визначеним теоретичним моделям застосовано: індекс відношення χ^2 до кількості ступенів свободи df (χ^2/df), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation – квадратний корінь середньоквадратичної помилки апроксимації, межі його 90% інтервалу довіри), CFI (Comparative Fit Index – порівняльний індекс відповідності) та TLI (Tucker-Lewis Index – індекс Такера-Льюїса). Аналіз та інтерпретація результатів КФА здійснювалася на основі загальноприйнятих норм значень показників, згідно з якими: 1) $\chi^2/df < 5$ – допустимо, χ^2/df між 2 і 3 – добрий показник, $\chi^2/df < 2$ – ідеальне значення; 2) $RMSEA \leq 0.05$ – добра згода, $RMSEA \leq 0.08$ – прийнятна, $RMSEA 0.08-0.1$ – слабка, $RMSEA > 0.1$ – неприпустима; 3) CFI та $TLI > 0.95$ – дуже добрі показники відповідності моделі, CFI та $TLI > 0.90$ – добрі, CFI та $TLI > 0.8$ – допустимі [17].

Отримані результати КФА (Табл.4) вказують на найкращу відповідність п'ятифакторної теоретичної моделі із варіантом смислового наповнення шкал, що передбачає виключення твердження № 13 із опитувальника. Зокрема, така модель характеризується добрим показником χ^2/df (2.49), прийнятним RMSEA (0.08), добрими показниками CFI (0.9) та TLI (0.9).

Таблиця 4

Результати КФА для PSR-UA

Варіант 5-ти факторної модель PSR-UA	χ^2 ($p < 0.001$)	df ($p < 0.001$)	χ^2 / df	RMSEA (90% CI)	CFI	TLI
Структура PSR-UA відповідно до PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020)	422	142	2,97	0.0972	0.861	0.833
№13(Етична СВ) віднесено до шкали Правова СВ	376	142	2,65	0.0887	0.884	0.861
№17 (Економічна СВ) віднесено до шкали Правова СВ	434	142	3,05	0.0992	0.855	0.826
№13 і №17 віднесено до шкали Правова СВ	388	142	2,73	0.0910	0.878	0.853
№13 видалено з опитувальника PSR-UA	311	125	2,49	0.0843	0.901	0.879
№13 видалено з опитувальника PSR-UA, №17 (Економічна СВ) віднесено до шкали Правова СВ	324	125	2,592	0.0872	0.894	0.871

Надійність опитувальника: внутрішня надійність-узгодженість (гомогенність) та надійність-стійкість (відтворюваність). Значення коефіцієнтів внутрішньої узгодженості тверджень для шкал опитувальника PSR-UA (Табл.5) склали від 0.59 до 0.87 за показниками альфа-Кронбаха (Cronbach's α) й від 0.62 до 0.88 омега-МакДональда (McDonald's ω). Порівнюючи гомогенність шкал опитувальника PSR-UA із PSR [12], виявлено схожість показників альфа-Кронбаха (Cronbach's α) за шкалами Філантропічна СВ (0.87 у PSR-UA та 0.88 у PSR), Екологічна СВ (0.83; 0.89), Етична СВ (0.77; 0.77). Показники альфа-Кронбаха (Cronbach's α) у PSR-UA вищі, аніж у PSR за шкалою Правова СВ (0.83; 0.73), проте нижчі за шкалою Економічна СВ (0.59; 0.74). Загальний показник надійності опитувальника PSR-UA складає 0.9 за показниками альфа-Кронбаха (Cronbach's α) та омега-МакДональда (McDonald's ω). Загалом, отримані показники надійності-узгодженості тверджень шкал та загального показника PSR-UA свідчать про високий рівень узгодженості тверджень опитувальника; показники шкали Економічна СВ свідчать про достатній рівень узгодженості тверджень.

Варто зазначити, що при видаленні твердження № 13 із шкали «Етична СВ» показники внутрішньої узгодженості для шкали «Етична СВ» зростають – від 0.77 до 0.81 (Cronbach's α), від 0.8 до 0.83 (McDonald's ω), показники внутрішньої узгодженості для узагальненої шкали PSR-UA не зазнають значних змін – від 0.9 до 0.89 (Cronbach's α), 0.9 (McDonald's ω).

Таблиця 5

Результати внутрішньої узгодженості тверджень PSR-UA

	Філантропічна СВ	Екологічна СВ	Етична СВ	Етична СВ (без №13)	Правова СВ	Економічна СВ	PSR-UA	PSR-UA (без №13)
Cronbach's α	0.87	0.83	0.77	0.81	0.83	0.59	0.9	0.89
McDonald's ω	0.88	0.84	0.8	0.83	0.84	0.62	0.9	0.9

Згідно з результатами ЕФА (Табл.3), КФА (Табл.4), показники критеріїв альфа-Кронбаха й омега-МакДональда (Табл.5) прийнято рішення видалити твердження №13 із PSR-UA.

Значення коефіцієнтів кореляції Спірмена при дослідженні відтворюваності PSR-UA (18 тверджень) методом тест-ретесту ($N = 75$) з часовим інтервалом 4 тижні склали 0.56 ($p < .001$) для шкали «Філантропічна СВО», 0.55 ($p < .001$) для «Екологічна СВО», 0.66 ($p < .001$) для «Етична СВО», 0.58 ($p < .001$) для «Правова СВО», 0.73 ($p < .001$) для «Економічна СВО» та 0.61 ($p < .001$) PSR-UA, що свідчить про стійкість отриманих результатів впродовж зазначеного часового інтервалу.

Конвергентна та критеріальна валідність оцінювались шляхом зіставлення даних, отриманих за опитувальником PSR-UA (18 тверджень) та даних шкал теоретично пов'язаних явищ із поведінковим проявом соціальної відповідальності особи – задоволеністю життям (SWLS, Diener et al., 1985) [15], соціального внеску (опитувальник «Соціальне благополуччя», Keyes, 1998 в адаптації Четверик-Бурчак, 2014) [34] та виміру соціальної відповідальності (SRS-37) (Ковальчук, Проскура, 2010) [30].

Шкала задоволеності життям/SWLS (Diener et al., 1985) [15] (Cronbach's $\alpha = 0.81$) оцінює суб'єктивне бачення власного благополуччя особою, цілісність та несуперечність картини світу.

У низці досліджень стверджується взаємозв'язок задоволеності життям із поведінковим проявом соціальної відповідальності. Зокрема, виявлено, що задоволеність життям є обернено пов'язана із імпульсивними емоційними покупками [4], сприяє поведінці вторинної переробки (скла, паперу, пластику) і готовності до збільшення оплати за більш безпечний для довкілля транспорт [14], є чинником впливу на намір просоціальної поведінки для спільноти (фінансове пожертвування, волонтерство та донування крові) [28].

Шкала соціальний внесок (опитувальник «Соціальне благополуччя», Keyes, 1998 в адаптації Четверик-Бурчак, 2014) [34] оцінює сприйняття особою власної соціальної цінності, можливість чинити позитивний вплив на соціум. Шкала складається із трьох тверджень («Я можу зробити важливий внесок у суспільство», «Моя повсякденна діяльність не створює нічого цінного для моєї спільноти», «Мені нічого запропонувати суспільству»).

У низці досліджень виявлено, що переконання особи щодо власної здатності чинити позитивні зміни для суспільного благополуччя, привносити вагомий внесок у вирішення проблем соціуму своїми повсякденними діями позитивно пов'язані з поведінковим проявом соціальної відповідальності особи. Зокрема, із наданням переваги екологічній продукції [18], відмовою від купівлі продукції соціально невідповідальних компаній та надання переваги продукції соціально відповідальних компаній [2], поведінкою побутової переробки (переробку батарейок, одягу, продукції з пластику, матеріалів на основі паперу, металів та субпродуктів тваринництва) [26].

Опитувальник виміру соціальної відповідальності (SRS-37) (Ковальчук, Проскура, 2010) [30] містить п'ять шкал – громадська свідомість та інтереси суспільства, законсвідомість, рефлексія наслідків своїх дій, моральна свідомість, альтруїзм та узагальнену шкалу соціальної відповідальності. Шкала громадська свідомість та інтереси суспільства оцінює сприйняття і поведінковий прояв політичних та громадянських зобов'язання, патріотизм. Шкала законсвідомість оцінює уявлення особи про право, закон, оцінки, настановлення, та прояв правової регуляції поведінки. Шкала рефлексія наслідків своїх дій оцінює схильність до аналізу ситуацій, мотивів, подій у процесі прийняття рішень. Шкала моральна свідомість оцінює моральні судження, етичну поведінку та моральні почуття (відчуття особи в етичній ситуації). Шкала альтруїзм оцінює сприйняття обов'язку

надавати перевагу інтересам інших людей та суспільного блага над власними інтересами, оцінює відповідну поведінку та відчуття.

У результаті проведеного кореляційного аналізу за допомогою коефіцієнту Спірмена (Табл.6) виявлено взаємозв'язок задоволеністю життям із екологічною СВО ($p < .01$) та загальним показником PSR-UA ($p < .05$). Встановлено взаємозв'язок прийняття особою власної можливості чинити вплив на суспільне благополуччя із поведінковим проявом власної соціальної відповідальності ($p < .001$), зокрема її філантропічного ($p < .001$), екологічного ($p < .001$), етичного ($p < .01$), правового ($p < .05$) та економічного ($p < .05$) виявів. З'ясований взаємозв'язок підтверджує конвергентну валідність опитувальника PSR-UA. Варто зазначити, при оцінюванні конвергентної валідності оригінальної шкали PSR [12] також оцінювалось зіставлення даних із задоволеністю життям, переконанням у власну можливість чинити позитивний вплив на вирішення соціальних та проблем довкілля, а також прагнення здійснити внесок у благополуччя соціуму.

У результаті проведеного кореляційного аналізу за допомогою коефіцієнту Спірмена (Табл.6) виявлено взаємозв'язок шкал PSR-UA із шкалами SRS-37 [30] ($p < .05$, $p < .01$, $p < .001$), що підтверджує критеріальну валідність опитувальника PSR-UA.

Таблиця 6

Конвергентна та критеріальна валідність PSR-UA

	Філантроп. СВО	Екологічна СВО	Етична СВО	Правова СВО	Економічна СВО	PSR-UA	
Задоволеність життям	0.08	0.21**	0.12	0.09	0.11	0.16*	
Соціальний внесок	0.29***	0.24***	0.21**	0.17*	0.16*	0.33***	
SRS-37	Громадянська свідомість та інтереси суспільства	0.24***	0.34***	0.35***	0.28***	0.24***	0.34***
	Законосвідомість	0.15*	0.34***	0.23**	0.31***	0.27***	0.31***
	Рефлексія наслідків своїх дій	0.23***	0.39***	0.38***	0.24***	0.26***	0.38***
	Моральна самосвідомість	0.29***	0.39***	0.38***	0.37***	0.32***	0.45***
	Альтруїзм	0.28***	0.28***	0.25***	0.27***	0.25***	0.33***
	Соціальна відповідальність (загальний показник SRS-37)	0.28***	0.44***	0.38***	0.37***	0.34***	0.45***

Примітка: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Висновки. У результаті проведеної адаптації опитувальника поведінкового прояву соціальної відповідальності PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020) [12] його україномовна версія (PSR-UA) характеризується досить високою валідністю й надійністю.

Відповідність факторної структури теоретичної моделі підтвердило п'ятифакторну структуру опитувальника PSR-UA. Отримане факторне навантаження шкал опитувальника PSR-UA є більш рівномірним, аніж в оригінальній методиці PSR [12]. Факторні навантаження PSR-UA за шкалами становлять 18.67% (філантропічна СВ), 15% (екологічна СВ), 13.01% (етична СВ), 15.77% (правова СВ) та 7.78% (економічна СВ), тоді як у PSR [12] – 29.93%, 13.94%, 10.54%, 7.68%, 7.35%.

Зважаючи на результати ЕФА, КФА, показники критеріїв альфа-Кронбаха й омега-МакДональда прийнято рішення видалити твердження №13 із PSR-UA. Зокрема, згідно з ЕФА (АГК), твердження №13 («Я ніколи не завдавав (-ла) шкоди іншим, хоч мені це і могло принести користь»), що належить до шкали етична СВО згідно із PSR [12] доєднується до шкали правова СВО у PSR-UA; згідно з КФА, найкраща та прийнятна

відповідність отриманих даних теоретичній моделі можлива лише із виключення твердження № 13 із опитувальника; згідно з показниками критеріїв альфа-Кронбаха й омега-МакДональда, виключення твердження № 13 позитивно впливає на гомогенність шкали етична СВ (Cronbach's α зростає від 0.77 до 0.81, McDonald's ω зростає від 0.8 до 0.83) та не чинить значного впливу на загальний показник PSR-UA (від 0.9 до 0.89 за Cronbach's α та McDonald's ω). Внесена зміна не порушує загальної концепції опитувальника, а відображає етнокультурну особливість української вибірки.

Конвергентна та критеріальна валідність перевірена шляхом зіставлення шкал опитувальника PSR-UA із теоретично пов'язаними явищами (задоволеністю життям, прийняття особою власної можливості чинити позитивний вплив на соціум і суспільне благополуччя) та поняттям соціальної відповідальності як способу психологічної регуляції діяльності показує передбачувані прямі взаємозв'язки.

Внутрішня узгодженість шкал та узагальненого результату PSR-UA свідчить про надійність-узгодженість запропонованого перекладу опитувальника PSR. Ретестова надійність шкал та узагальненого результату PSR-UA перебуває на високому рівні, що дозволяє констатувати стійкість отримуваних результатів у часі.

Отримані результати адаптації опитувальника PSR (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020) [12] українською мовою (PSR-UA) дають підстави рекомендувати PSR-UA для використання як у наукових цілях, так і в практиці організаційного психолога для скринінгу вияву соціальної відповідальності особи на поведінковому рівні відповідно до напрямків корпоративної соціальної відповідальності (згідно з моделлю КСВ А. Керрола [10; 11]).

Список використаної літератури

1. Akther S., Hossain S. Determinants of Self-esteem and Social Responsibility among Undergraduates of Dhaka City: Effects of Gender, Family Pattern and University Type. *Journal of Business and Technology (Dhaka)*. 2012. Vol.7, No 1. P. 21-33. Doi: 10.3329/jbt.v6i2.14515
2. Andrei A. G., Gazzola P., Zbucnea A., Alexandru V. A. Modeling socially responsible consumption and the need for uniqueness: a PLS-SEM approach. *Kybernetes*. 2017. Vol.46, No 8. P. 1325-1340. Doi: 10.1108/K-03-2017-0103
3. APA Dictionary of Psychology. URL: <https://dictionary.apa.org>
4. Ata S., Sezer A. Evaluating the Effects of Life Satisfaction on Impulse Buying Behavior in Terms of Online Buying. *Marketing and Management of Innovations*. 2021. №1. P.38-55. Doi:10.21272/mmi.2021.1-04
5. Berkowitz L., Lutterman K. G. The Traditional Socially Responsible Personality. *Public Opinion Quarterly*. 1968. Vol.32, No 2. P. 169-185. Doi:10.1086/267597
6. Bielefeldt A., Canney N. Changes in the Social Responsibility Attitudes of Engineering Students Over Time. *Science and Engineering Ethics*. 2015. № 22. P. 1535-1551. Doi: 101007/s11948-015-9706-5
7. Bielefeldt A., Canney N. Relationships between religion, spirituality, and socially responsible engineering. *Engineering Studies*. 2016. Vol. 8, No 1, P. 66-90. Doi: 10.1080/19378629.2016.1147567
8. Canney N. E., Bielefeldt, A. R. Validity and Reliability Evidence of the Engineering Professional Responsibility Assessment Tool. *Journal of Engineering Education*. 2016b. №105. P.452-477. Doi: 10.1002/jee.20124
9. Canney N., Bielefeldt A. *Examining the correlation between religion and social responsibility in engineering*: EEE Frontiers in Education Conference (FIE), Oklahoma City, OK, USA. October 23-26, 2013. OK, 2013. P. 1819-1824. Doi: :10.1109/fie.2013.6685151
10. Carroll A. B. A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*. 1979. Vol. 4, No 4. P. 497-505. Doi: 10.2307/257850

11. Carroll, A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*. 1991. Vol. 34, No 4. P.39-48. Doi: 10.1016/0007-6813(91)90005-G
12. Davis S. L., Rives L. M., Ruiz-de-Maya S. Personal social responsibility: Scale development and validation. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2020. Vol. 28, No 2. P.763-775. Doi:10.1002/csr.2086
13. De Groot J., Steg L. Value orientations and environmental beliefs in five countries: Validity of an instrument to measure egoistic, altruistic and biospheric value orientations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2007. Vol. 38, No. 3. P. 318–332. Doi: 10.1177/0022022107300278
14. Del Saz Salazar S., Pérez Y Pérez L. Exploring the Differential Effect of Life Satisfaction on Low and High-Cost Pro-Environmental Behaviors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19, No1, № 277. Doi: 10.3390/ijerph19010277
15. Diener E., Emmons R. A., Larsen R. J., Griffin, S. The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*. 1985. Vol. 49, No. 1. P.71-75. Doi: 10.1207/s15327752jpa4901_13
16. Dunlap R. E., Van Liere K. D., Mertig A. G., Emmet Jones R. Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale. *Journal of Social Issues*. 2000. Vol. 56, No 3. P. 425-442. Doi: 10.1111/0022-4537.00176
17. Finch H. W., Immekus J. C., French B. F. *Applied Psychometrics Using SPSS and AMOS*. Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc, 2016. 277 p.
18. Gupta S., Ogden D. To buy or not to buy? A social dilemma perspective on green buying. *Journal of Consumer Marketing*. 2009. Vol. 26, No 6. P. 376-391. Doi: 10.1108/07363760910988201
19. Hellison, D. Teaching personal and social responsibility through physical activity. Champaign, IL: Human Kinetics. (Original work published 1995), 2011. 210p.
20. Hirsh J. B., Dolderman D. Personality predictors of Consumerism and Environmentalism: A preliminary study. *Personality and Individual Differences*. 2007. Vol. 43, No 6. P.1583-1593. Doi:10.1016/j.paid.2007.04.015
21. Huq M., Banu S., Mahmud S.H. Social Responsibility as a Function of Family Type, Social Group Membership and Urbanization. *Dhaka University Journal of Psychology*. 1984. №7. P.134-144
22. International Test Commission. *The ITC Guidelines for Translating and Adapting Tests (Second Edition)*. 2017. URL: <https://www.intestcom.org>
23. McCright A. M., Dunlap R. E. The politicization of climate change: Political polarization in the American public's views of global warming, 2001-2010. *The Sociological Quarterly*. 2011. Vol. 52, No 2. P. 155-194. Doi: 10.1111/j.1533-8525.2011.01198.x
24. Mullins A., Soetanto R. Ethnic differences in perceptions of social responsibility: Informing risk communication strategies for enhancing community resilience to flooding. *Disaster Prevention and Management*. 2013. Vol. 22, No 2. P. 119-131. Doi:10.1108/09653561311325271
25. Soetanto R., Mullins A., Achour N. The perceptions of social responsibility for community resilience to flooding: the impact of past experience, age, gender and ethnicity. *Nat Hazards*. 2017. № 86. P. 1105-1126. Doi: 10.1007/s11069-016-2732-z
26. Tang Z., Chen X., Luo J. Determining socio-psychological drivers for rural household recycling behavior in developing countries: a case study from Wugan, Hunan, China. *Environment and Behavior*. 2011. Vol. 43, No. 6. P. 848–877. Doi:10.1177/0013916510375681
27. Walton T., Austin D. M. Pro-environmental behavior in an urban structural context. *Sociological Spectrum*. 2011. Vol. 31, No 3. P. 260-287. Doi:10.1080/02732173.2011.557037
28. Zhang H., Zhao, H. Influence of urban residents' life satisfaction on prosocial behavioral intentions in the community: A multiple mediation model. *Journal of Community Psychology*. 2020. Vol. 49, No 2. P. 1-13 Doi:10.1002/jcop.22467

29. Ковальчук О. С. Психологічні умови формування в технічних університетах соціальної відповідальності майбутніх інженерів: дис. ... кандидата психолог. наук: 19.00.10. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПНУ, 2012. 244 с.
30. Ковальчук О. С., Проскура Ю. В. Розробка опитувальника для виміру соціальної відповідальності інженера. *Актуальні проблеми психології. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки*. Київ: Вид-во «А.С.К.», 2010. Т.1. Ч. 25-26. С. 282-288.
31. Костюк С.П. Що я можу зробити для світу? Зміст та вияви соціальної відповідальності особи. *Психологічний часопис*. 2020. № 6 (5). С. 117-129. Doi: 10.31108/1.2020.6.5.11
32. Кряж І. В. Шкала «нова екологічна парадигма»: досвід використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2021. № 70. С.86-93. Doi: 10.26565/2225-7756-2021-70-11
33. Савченко О., Хтей С. Методика діагностики аспектів споживацької поведінки студентів. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2020. № 4(21). С. 96-109. Doi: 10.31108/2.2020.4.21.9
34. Четверик-Бурчак А. Г. Опис та адаптація опитувальника «шкала соціального благополуччя» К. Кіза. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*. 2014. № 1099. С. 28-33

DIAGNOSTICS OF A PERSONAL SOCIAL RESPONSIBILITY: ADAPTATION OF THE PSR SCALE (DAVIS, RIVES, RUIZ DE MAYA, 2020)

Sofia Kostiuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: skostiukk@gmail.com*

The article discusses the adaptation and testing of the PSR scale (Davis, Rives, Ruiz de Maya, 2020) to study personal social responsibility at the behavioral level (philanthropic, ecological, ethical, legal, and economic dimensions) in Ukrainian (PSR-UA). A total of 234 participants, aged 21 to 72 ($M=47.1$), with 23.9% men and 76.1% women, took part in the study. The factor structure of PSR-UA corresponds to the theoretical five-factor model. Based on statistical analysis, the Ukrainian version of the scale was reduced from nineteen to eighteen items, as item No.13 had a negative impact on the reliability of the "Ethical personal social responsibility" and the overall factor structure of the PSR-UA. The Cronbach's alpha coefficient for the questionnaire scales ranged from 0.59 to 0.87, and for the total result of the PSR-UA, it was 0.89. The omega-McDonald coefficient for the scales ranged from 0.62 to 0.88, and for the total result of PSR-UA, it was 0.9. The test-retest reliability of the PSR-UA showed high reliability, with Spearman's correlation coefficients ranging from 0.55 to 0.73 for the scales and 0.56 for the overall result at $p<.001$. Correlations with scales of satisfaction with life (SWLS, Diener et al., 1985) ($p<.05$, $p<.01$), social contribution (questionnaire "Social well-being", Keyes, 1998 in the adaptation of Chetveryk-Burchak, 2014) ($p<.001$), and the social responsibility measurement scale (SRS-37) (Kovalchuk, Proskura, 2010) support the convergent and criterion validity of the Ukrainian version of the PSR. The five-factor structure, internal consistency, reliability, convergent, and criterion validities support the recommendation of the PSR-UA scale (18 items) as a reliable and valid psychodiagnostic tool for studying a person's social responsibility at the behavioral level.

Key words: social responsibility, social well-being, personal social responsibility, corporate social responsibility, scale adaptation, reliability, validity